

การพัฒนาระบบวนเกษตรแบบสวนรอบบ้าน

โดย

นิวัติ เชาวน์ศิลป์¹

¹ คุนยวิวิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ความสำคัญของปัญหา

การปลูกพืชในช่วงเวลาที่ผ่านมาเกษตรกรมักได้รับคำแนะนำให้ปลูกเป็นพืชเชิงเดี่ยว หรือปลูกเพียงไม่กี่ชนิด ซึ่งมีความเสี่ยงทั้งด้านการผลิต ทางการตลาด รวมทั้งการใช้ประโยชน์ในพืชอื่นที่เกษตรกรไม่ได้ปลูกก็มีน้อยลงไป พืชหลายชนิดที่เป็นพืชท้องถิ่นถูกปล่อยปละละเลยไม่มีการนำมาใช้ประโยชน์ รวมทั้งยังถูกทำลายลงไปอีกด้วย การขาดความหลากหลายทางชีวภาพพันธุ์พืชทำให้ประสบปัญหาในการดำรงชีวิตอยู่อย่างเสรีของชุมชน เพราะจะต้องพึ่งพาปัจจัย 4 จากภายนอกมากขึ้น วัฒนธรรมการกิน การดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับพืชสูญหายไป ดังนั้นเพื่อรักษาสภาพที่อุดมสมบูรณ์ของชุมชน ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ การใช้ระบบวนเกษตรสวนรอบบ้านที่มีความหลากหลายจะเป็นทางแก้ปัญหานี้เรื่องเหล่านี้ได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์

เพื่อเป็นรูปแบบตัวอย่างของระบบวนเกษตรแบบสวนรอบบ้านที่มีการใช้ประโยชน์จากพืชสวนและไม้ท้องถิ่นในหลายลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ โดยลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก

วิธีการ

1. รวบรวมพันธุ์พืชท้องถิ่นหรือเป็นพืชที่ปรับตัวเข้ากับท้องถิ่นดีแล้ว
2. ปลูกพันธุ์พืชที่มีการใช้ประโยชน์ในหลายลักษณะทั้งอาหาร สมุนไพร ไม้ในพิธีกรรม ไม้ใช้สอย ไม้ผล เครื่องหอม ไม้ประดับ พืชตามความเชื่อของคนไทย
3. ปลูกพันธุ์พืชตามลักษณะพฤกษศาสตร์ ความต้องการเฉพาะของพืชแต่ละชนิด
4. ขยายพันธุ์พืชที่รวบรวมไว้

ผลการทดลอง

รวบรวมพันธุ์พืชในแปลงปลูก และบางสวนขยายพันธุ์เก็บเมล็ดพันธุ์ เช่น

1. สัก	35. มะเขือพวง	69. หญ้าปักกิ่ง
2. มะม่วง	36. มะแว้งต้น	70. ไคร้หอม

3. ไม้ไผ่สีสุก	37. ฝิ่นต้น	71. ตะไคร้หอม
4. ไม้รวก	38. พิมเสนต้น	72. เนียมหูเสือ
5. มะกรูด	39. ฟ้ายะลวยใจ	73. เกียงใบพาย
6. มะนาว	40. ไพล	74. เสลดพังพอนตัวเมีย
7. ส้มซ่า	41. มันมะมั่ว	75. หญ้าหนวดแมว
8. มะยม	42. กลิ้งกลางดง	76. มาเหเมีย
9. มะขาม	43. ขี้เหล็กไทย	77. ผักเผ็ด
10. พิกุล	44. ลูกใต้ใบ	78. มันสำปะหลัง
11. ยอบ้าน	45. ผักคาวทอง	79. มันสำปะหลัง (มัน 5 นาที)
12. สารภี	46. กระเพราแดง	80. มันเทศ
13. กระจับปี่	47. กระเพราขาว	81. ต่างหลวง
14. ส้มโอ	48. ข่า	82. ขมิ้นชัน
15. มะพลับ	49. ตะไคร้	83. น้ำมันราชสีห์
16. สะเดา	50. นางแล	84. ผักไผ่
17. คุน	51. ลิงลาว	85. กระจับปี่
18. กล้วยหอม	52. จี่กุก	86. สะแล
19. กล้วยน้ำว่า	53. ผักหวานบ้าน	87. ตำลึง
20. กานพลู	54. นางแย้มป่า	88. สลิดคา
21. มะตูม	55. นุ่กไข่	89. ชุมเห็ดเทศ
22. มะเดื่ออุทุมพร	56. ชะอม	90. หางไหล
23. มะพูด	57. ก้านถึง	91. เป็ลน้อย
24. ขำมะเลียงบ้าน	58. เขียงดา	92. โกฎจุฬาลัมพา
25. ส้มป่อย	59. ผักฮ้วน	93. พริกขี้หนู
26. มะละกอ	60. ขิงแกง	94. เพี้ยฟาน
27. จันทร์กะพ้อ	61. ขิงแดง	95. ผักชีฝรั่ง
28. พุทรา	62. กระจับปี่	96. โหระพา
29. กุ่มน้ำ	63. ชะพลู	97. แมงลัก
30. มะพร้าว	64. ผักหนาม	98. ผักปลิงยักษ์
31. พลับจัน	65. สะระแหน่	99. ผักปลิงขาว

32. ชนุน	66. เยี่ยวจัว	100. ผักกาดแก้ว
33. กระจินเทพา	67. สาคุ	101. โดไม้รู้ล้ม
34. ยูคาลิปตัส	68. เพชรสังฆาต	102. หญ้าเอ็นหยัด

บางพืชในที่นี้ได้ขยายพันธุ์เพื่อปลูกในลักษณะเพื่อจำหน่ายในชุมชน เนื่องจากเป็นพืชที่มีการใช้ประโยชน์ด้านอาหาร อยู่เป็นประจำ พืชเหล่านี้ เช่น ผักฮ้วน เชียงดา ผักปลัง ควรหาวิธีการผลิตให้เหมาะสมสำหรับแต่ละพืชต่อไป

สรุปข้อเสนอแนะ

- พืชที่รวบรวมคงต้องสอดคล้องกับการใช้เพื่อดำรงชีพทั้งอาหาร ยา พลังงาน เครื่องใช้สอย ก่อสร้าง จำนวนพืชต้องมากกว่านี้ และรู้จักวิธีใช้ประโยชน์